



مجتمع آموزش عالی فقه
مدرسه عالی فقه تخصصی
رساله دکتری رشته فقه تربیتی

عنوان:

وظایف والدین در تربیت عاطفی فرزندان از منظر فقه اسلامی

استاد راهنما:

حجت الاسلام و المسلمین دکتر محمدجواد زارعان

استاد مشاور:

دکتر مجید طرقي

دانش پژوه: مهدی کریم‌خانی

کد تحصیلی: ۱۱۸۱۵۱۰

پاییز ۱۴۰۱

ایران

✓ مسئولیت مطالب مندرج در این پایان نامه بر عهده نویسنده است.»

✓ «هرگونه استفاده از مطالب این پایان نامه با ذکر منبع بلاشکال است و نشر آن در داخل کشور

منوط به اخذ مجوز از جامعة المصطفی العالمية می باشد.»

تقدیم به:

✓ محضر آقا و مولایم امام زمان عجل الله تعالی فرجه الشریف

✓ و نایب بر حقش مقام معظم رهبری حفظه الله

✓ و روح پاک شهیدان به ویژه شهید حاج قاسم سلیمانی

تقدیر و تشکر از:

✓ حضرت آیت الله استاد اعرافی که سالها در خدمت ایشان شاگردی کرده‌ام و پایه گذار فقه تربیتی بوده‌اند.

✓ حضرت حجت الاسلام و المسلمین جناب آقای دکتر محمد جواد زارعان که از راهنمایی ایشان در تقریر رساله بهره برده‌ام.

✓ جناب آقای دکتر مجید طرقي که زحمت مشاوره این اثر بر عهده‌ی ایشان بوده است.

✓ هیات محترم داوران که در رفع نواقص این اثر، حقیر را یاری نمودند.

✓ خانواده‌ام که با صبر و حوصله در طول تدوین رساله زمینه پژوهش را برای اینجانب فراهم نمودند.

چکیده

با توجه به گسترده‌ی ابعاد و شئون وجودی انسان، تربیت دارای ساحت‌های گوناگونی است. و از جمله ساحت تربیت عاطفی که یکی از ساحت‌های اثرگذار در شخصیت افراد است، و از آنجا که والدین به عنوان مهمترین عامل تربیت، در این ساحت وظایف ویژه‌ای دارند در پژوهش حاضر بر وظایف والدین در این ساحت، تمرکز گردیده و تلاش شده است تا با رویکرد فقهی این مساله بررسی شود. فقه تربیتی با موضوع‌شناسی دقیق در عرصه مسائل تربیتی، به دنبال کشف حکم شرعی آنها از منابع فقهی است. در این رساله با روش توصیفی - تحلیلی، پس از شناسایی قلمرو عاطفی، ادله عام و خاص مرتبط با این ساحت، با متد اجتهادی مورد مطالعه قرار گرفته است تا در نهایت وظایف والدین از منظر فقهی اصطیاد شود.

در پژوهش حاضر مبانی، اهداف، عوامل و موانع تربیت عاطفی شناسایی شد. ادله وظیفه‌مندی والدین در دو سطح عام و خاص مورد بررسی قرار گرفت که در مواردی دلالت ادله عام بر وظیفه الزامی والدین مورد پذیرش واقع شد. در بررسی وظایف والدین در این ساحت، ابتدا وظایف مشترک بین دوره‌های سنی، شناسایی شد که عبارت است از: آموزش، محبت‌ورزی، اکرام، جهت‌بخشی به عواطف، تفاهم و حسن معاشرت بین والدین. سپس وظایف اختصاصی در هر کدام از سه دوره هفت‌ساله - که در روایات به عنوان مراحل تربیت بیان شده - شناسایی شد؛ که به ترتیب زیر است: در هفت سال اول: بوسیدن، نوازش و در آغوش گرفتن، بازی با کودک، آزاد گذاشتن فرزند، مدیریت عواطف خویش و تأمین نیازهای فرزند. در هفت سال دوم: واگذاری کار و مسئولیت، زمینه‌سازی جهت شرکت در گروه‌های سالم و نظارت بر آن، آگاهی از فضای آموزشی فرزندان و نظارت بر آن، آموزش مستقیم. در هفت سال سوم: راهنمایی غیر مستقیم، برقراری رابطه دوستانه و ایجاد فضای گفتگو و احترام گذاشتن به نظر فرزندان و ابراز اعتماد به آنان.

واژگان کلیدی: تربیت، عاطفه، وظایف والدین، تربیت عاطفی فرزندان، فقه تربیتی

فهرست مطالب

فصل اول: کلیات

- ۱-۱) بیان مسأله ۴
- ۲-۱) سؤالهای پژوهش ۶
- سؤال اصلی ۶
- سؤالهای فرعی: ۶
- ۳-۱) روش پژوهش ۷
- ۴-۱) پیشینه پژوهش ۹
- ۵-۱) اهمیت و ضرورت پژوهش ۱۹
- ۶-۱) اهداف پژوهش ۲۱
- ۷-۱) محدودیتهای پژوهش ۲۲

فصل دوم: ادبیات پژوهش

- ۲-۱) مفهوم‌شناسی ۲۷
- ۲-۱-۱) تربیت ۲۷
- ۲-۱-۲) فقه ۲۸
- ۲-۱-۳) ساحت ۲۹
- ۲-۱-۴) عاطفه و واژه‌های مرتبط با آن ۲۹
- الف) عاطفه ۲۹
- ب) هیجان ۳۴
- ج) احساس و انفعال ۳۷
- د) محبت ۳۹

- ۴۰ ۵) رحم
- ۴۲ ۵-۱-۲) تربیت عاطفی
- ۴۴ ۲-۲) عواطف
- ۴۵ ۱-۲-۲) اقسام عواطف
- ۴۸ ۲-۲-۲) جایگاه ارزشی عواطف در اسلام
- ۵۳ ۳-۲-۲) آثار عواطف
- ۵۳ الف) تاثیر عواطف بر اندیشه و رفتار
- ۵۹ ب) اثر عاطفه ورزی مریبان در تربیت مطلوب
- ۶۲ ۴-۲-۲) شکل‌گیری عواطف
- ۶۵ ۳-۲) مؤلفه‌های تربیت عاطفی
- ۶۶ ۱-۳-۲) مبانی تربیت عاطفی
- ۶۷ ۱-۱-۳-۲) مبنای نیاز انسان به محبت
- ۷۱ ۱-۲-۳-۲) مبنای دیگر دوستی انسان
- ۷۴ ۱-۳-۳-۲) مبنای خود دوستی (حب ذات)
- ۷۵ ۱-۴-۳-۲) مبنای خدا دوستی
- ۷۷ ۲-۱-۳-۲) مبنای خوف و رجا
- ۷۷ ۲-۳-۲) اهداف تربیت عاطفی و اقدامات متناسب با آن
- ۷۸ ۱-۲-۳-۲) خود دوستی
- ۷۸ ۱-۱-۲-۳-۲) شکوفاسازی و تثبیت روابط عاطفی متربی با خود
- ۸۰ ۱-۲-۳-۲) اعتدال بخشی روابط عاطفی متربی با خود
- ۸۰ ۱-۳-۲-۳-۲) تصعید و تعالی روابط عاطفی متربی با خود
- ۸۰ ۱-۴-۲-۳-۲) مهار هیجانات منفی در رابطه با خود
- ۸۱ ۲-۲-۳-۲) خدا دوستی
- ۱-۲-۳-۲-۲) شکوفاسازی و تثبیت، اعتدال بخشی و تصعید روابط عاطفی متربی با خداوند
- ۸۱ و اولیای الاهی

- ۸۲ ۲-۲-۳-۲) مهار هیجان‌ات منفی متربی در ارتباط با خدا و اولیاء الاهی
- ۸۳ ۳-۲-۳-۲) دگردوستی
- ۸۴ ۲-۳-۲-۳-۱) شکوفاسازی و تثبیت روابط عاطفی متربی با دیگران
- ۸۵ ۲-۳-۲-۳-۲) اعتدالیابی روابط عاطفی متربی با دیگران
- ۸۶ ۳-۳-۲-۳-۲) تصعید و تعالی روابط عاطفی متربی با دیگران
- ۸۶ ۴-۳-۲-۳-۲) مهار هیجان‌ات منفی متربی با دیگران
- ۸۷ ۴-۲-۳-۲) محیط دوستی
- ۸۷ ۱-۴-۲-۳-۲) شکوفاسازی، و تثبیت روابط عاطفی متربی با طبیعت و محیط زیست
- ۸۸ ۲-۴-۲-۳-۲) اعتدالیابی در روابط عاطفی متربی با طبیعت و محیط زیست
- ۸۹ ۳-۴-۲-۳-۲) تصعید و تعالی روابط عاطفی متربی با طبیعت و محیط زیست
- ۸۹ ۴-۴-۲-۳-۲) مهار هیجان‌ات منفی متربی با طبیعت و محیط زیست
- ۹۰ ۲-۳-۳-۲) عوامل تربیت عاطفی
- ۹۲ ۱-۳-۳-۲) اندیشه از خود دانستن وجود فرزند
- ۹۳ ۲-۳-۳-۲) محبت ورزی والدین به یکدیگر
- ۹۵ ۳-۳-۳-۲) فضای تکریم و احترام در خانواده
- ۹۶ ۴-۳-۳-۲) مثبت اندیشی
- ۹۷ ۵-۳-۳-۲) هدیه دادن
- ۹۸ ۴-۳-۳-۲) موانع تربیت عاطفی
- ۹۹ ۱-۴-۳-۲) تحقیر
- ۹۹ ۲-۴-۳-۲) عدم حضور والدین یا بی‌اعتنایی آن‌ها
- ۱۰۱ ۳-۴-۳-۲) تبعیض
- ۱۰۲ ۴-۴-۳-۲) خشونت والدین
- ۱۰۲ ۵-۴-۳-۲) مشاجره والدین
- ۱۰۳ ۲-۴) رابطه تربیت اخلاقی و تربیت عاطفی

فصل سوم: بررسی ادله وظیفه‌مندی والدین در تربیت عاطفی فرزندان

- ۱۰۸..... (۳-۱) ادله عام
- ۱۰۸..... (۳-۱-۱) آیه وقایه
- ۱۰۹..... (۳-۱-۱-۱) مفهوم شناسی
- ۱۰۹..... (۳-۱-۱-۱-۱) وقایه
- ۱۱۰..... (۳-۱-۱-۱-۲) اهل
- ۱۱۱..... (۳-۱-۱-۲) عمومیت خطاب
- ۱۱۲..... (۳-۱-۱-۳) دلالت آیه بر وجوب یا استحباب
- ۱۱۸..... (۴-۱-۱-۳) بررسی حصر آیه توسط روایات
- ۱۲۱..... (۳-۱-۱-۵) بررسی دلالت آیه در ساحت تربیت عاطفی
- ۱۲۲..... (۳-۱-۲) آیه مضارّة
- ۱۲۲..... (۱-۲-۱-۳) بررسی فعل «لا تضار»
- ۱۲۴..... (۲-۲-۱-۳) دایره شمول آیه
- ۱۲۵..... (۳-۱-۲-۴) تبیین استدلال به آیه بر تربیت عاطفی
- ۱۲۶..... (۳-۱-۳) روایات تأدیب فرزند
- ۱۲۷..... (۳-۱-۳-۱) مفهوم ادب و تأدیب
- ۱۲۸..... (۳-۱-۳-۲) بررسی دلالت عبارت رساله حقوق
- ۱۳۰..... (۳-۱-۴) دلیل اعانه بر برّ
- ۱۳۱..... (۳-۱-۴-۱) آیه تعاون
- ۱۳۳..... (۳-۱-۴-۲) روایات اعانه مؤمن
- ۱۳۵..... (۳-۱-۴-۳) روایات اعانه بر برّ فرزند
- ۱۴۲..... (۳-۱-۵) جمع بندی ادله عامه
- ۱۴۳..... (۳-۲) ادله خاص
- ۱۴۳..... (۳-۲-۱) روایات محبت ورزی به فرزند
- ۱۴۴..... (۳-۲-۱-۱) روایت اول
- ۱۵۱..... (۲-۱-۲-۳) روایت دوم

۱۵۳.....	۳-۲-۱-۳) روایت سوم
۱۵۵.....	۳-۲-۱-۴) روایت چهارم
۱۵۶.....	۳-۲-۱-۵) جمع بندی روایات مربوط به محبت‌ورزی به کودکان
۱۵۷.....	۲-۲-۳) روایات رحم بر فرزندان
۱۵۹.....	۳-۲-۳) روایت ایجاد و تثبیت محبت خدا و اهل بیت
۱۶۱.....	۳-۲-۴) سیره معصومین
۱۶۴.....	۳-۲-۵) اکرام

فصل چهارم: وظایف والدین در تربیت عاطفی فرزندان

۱۷۲.....	۴-۱) وظایف مشترک بین دوره‌های سنی
۱۷۲.....	۴-۱-۱) آموزش
۱۸۰.....	۴-۱-۲) محبت‌ورزی
۱۸۲.....	۴-۱-۲-۱) رعایت اعتدال در محبت‌ورزی
۱۸۳.....	۴-۱-۲-۲) رعایت عدالت در محبت‌ورزی بین فرزندان
۱۹۱.....	۴-۱-۳) اکرام
۱۹۳.....	۴-۱-۳-۱) اکرام ویژه دختران
۱۹۷.....	۴-۱-۴) جهت بخشی به عواطف
۱۹۸.....	۴-۱-۵) تفاهم و حسن معاشرت بین والدین
۲۰۱.....	۲-۴) وظایف اختصاصی والدین در دوره‌های سنی
۲۰۳.....	۴-۲-۱) بررسی روایات هفت سال
۲۰۷.....	۴-۲-۲) هفت سال اول
۲۰۸.....	۴-۲-۲-۱) ویژگی‌های دوره
۲۱۲.....	۴-۲-۲-۲) وظایف والدین در این دوره
۲۱۲.....	۴-۲-۲-۲-۱) بوسیدن و نوازش و درآغوش گرفتن
۲۱۷.....	۴-۲-۲-۲-۲) بازی با کودک
۲۲۲.....	۴-۲-۲-۳) آزاد گذاشتن فرزند

- ۲۲۳..... ۴-۲-۲-۲-۴) مدیریت عواطف خویش در حضور فرزندان
- ۲۲۴..... ۴-۲-۲-۲-۵) تأمین نیازهای فرزندان
- ۲۲۴..... ۴-۲-۳) هفت سال دوم
- ۲۲۵..... ۴-۲-۳-۱) ویژگی‌های دوره
- ۲۲۹..... ۴-۲-۳-۲) وظایف والدین در این دوره
- ۲۲۹..... ۴-۲-۳-۱) واگذاری کار و مسئولیت
- ۲۳۰..... ۴-۲-۳-۲) زمینه‌سازی جهت شرکت در گروه‌های سالم و نظارت بر آن
- ۲۳۳..... ۴-۲-۳-۳) آگاهی از فضای آموزشی فرزندان
- ۲۳۶..... ۴-۲-۳-۴) آموزش مستقیم
- ۲۳۶..... ۴-۲-۴) هفت سال سوم
- ۲۳۷..... ۴-۲-۴-۱) ویژگی‌های دوره
- ۲۴۱..... ۴-۲-۴-۲) وظایف والدین در این دوره
- ۲۴۱..... ۴-۲-۴-۱) راهنمایی غیر مستقیم
- ۲۴۲..... ۴-۲-۴-۲) برقراری رابطه دوستانه و ایجاد فضای گفتگو
- ۲۴۳..... ۴-۲-۴-۳) احترام گذاشتن به نظر فرزندان و ابراز اعتماد به آنان
- ۲۴۵..... نتیجه‌گیری و پیشنهادها
- ۲۴۷..... مروری بر فصول رساله
- ۲۴۸..... یافته‌های پژوهشی و پاسخ به سؤالات اصلی و فرعی:
- ۲۵۹..... پیشنهادات نظری و عملی
- ۲۵۹..... الف) پیشنهادات نظری
- ۲۶۰..... ب) پیشنهادات عملی
- ۲۶۱..... فهرست منابع
- ۲۶۱..... الف) کتاب‌ها
- ۲۷۲..... ب) پایان‌نامه‌ها
- ۲۷۴..... ج) مقالات

فصل اول

کلیات

مقدمه

انسان به عنوان موضوع تربیت، دارای ابعاد وجودی گوناگون است، یکی از ابعاد مهم وجودی انسان مقوله عواطف است. در روانشناسی، بُعد عاطفی، یکی از مؤلفه‌های مهم شخصیت به شمار می‌آید. در تعریف شخصیت نوشته‌اند: «شخصیت، بیانگر آن دسته از ویژگی‌های فرد یا افراد است که شامل الگوهای ثابت فکری، عاطفی و رفتاری آنهاست»^۱. و یا شخصیت «مجموعه‌ای از خصوصیات عاطفی، عقلانی و جسمانی است که افراد را از هم متمایز می‌سازد»^۲. عواطف، یکی از مؤلفه‌های مهم شخصیت بوده و تربیت عاطفی، یکی از مهمترین و اساسی‌ترین انواع تربیت انسان به شمار می‌آید، که سلامت روانی شخص را تأمین می‌کند و او را برای تجربه‌ی یک زندگی آرام و رضایت از خود و خدا و دیگران فراهم می‌سازد.^۳

تربیت عاطفی، بر همین اساس، نقش بی‌بدیلی در سلامت روان انسان ایفا می‌کند و کسانی که از نظر عاطفی، از سلامت برخوردارند، از خوش‌بینی، نگاه مثبت به دنیا و رویدادهای زندگی حتی در سخت‌ترین شرایط، تحمل‌پذیری تنش‌ها، کنترل تکانه‌ها، توانایی ایجاد و حفظ روابط میان فردی رضایت‌بخش و احساس رضایت از خود و دیگران... از شرایط مناسبی برخوردار هستند.^۴ جرم‌شناسان و روان‌شناسان در مقام علت‌شناسی بزهکاری اطفال در خصوص سرقت و اذیت و آزار کودکان، به این نتیجه رسیده‌اند که این گونه رفتارها واکنشی به بی‌مهری و بی‌اعتنایی پدر و مادر در محیط خانواده است.^۵

۱. پروین، لورنس‌ای و جان، اولیور پی، شخصیت (نظریه و پژوهش)، ترجمه محمد جعفر جوادی و پروین کدیور، ص ۳.

۲. سعید شاملو، مکتب‌ها و نظریه‌ها در روان‌شناسی شخصیت، ص ۱۰.

۳. حمزه گنجی، بهداشت روانی، ص ۶۷.

۴. سید رضا موسوی، روشهای تربیت عاطفی از منظر قرآن و حدیث با تأکید بر محبت، خشم و ترس، ص ۹.

۵. محمد علی حاجی ده آبادی، حقوق تربیتی کودک در اسلام، ص ۱۵۷.

هدف اصلی در ساحت تربیت عاطفی پرورش عواطف به شکل مناسب و جهت دهی صحیح به آن است. و برای تحقق این هدف مهم، خانواده اساسی‌ترین نقش را خواهد داشت؛ زیرا خانواده به عنوان اولین کانونی که فرد در آن پرورش می‌یابد و حساس‌ترین دوران شکل‌گیری شخصیت یعنی دوران کودکی را در آن سپری می‌کند، می‌تواند با تأمین نیازهای عاطفی فرزند از یک سو و جهت دهی مناسب به عواطف وی از سوی دیگر، و فراهم سازی زمینه برای رشد و ابراز عواطف به شکل مطلوب از سوی سوم، نقش بی‌بدیلی در تحقق این هدف داشته باشد.

با توجه به اهمیت ساحت تربیت عاطفی و نیز نقش ویژه والدین در این حوزه، لازم است پژوهش ویژه‌ای در این موضوع انجام شود. هر چند در این باره به صورت پراکنده تحقیقاتی صورت گرفته که در بحث پیشینه به آن اشاره خواهد شد؛ اما آنچه که در پژوهش حاضر به صورت ویژه مورد نظر است و این پژوهش را از تحقیقات همسوی آن در موضوع گفته شده متمایز می‌کند، رویکرد خاص آن است. رویکرد این نوشتار، رویکرد فقهی است. در این رویکرد با شیوه استنباطی، منابع فقهی و ادله مربوط از کتاب و سنت گردآوری شده و با متد اجتهادی وظایف والدین از آن استنباط خواهد شد.

۱-۱) بیان مسأله

در تربیت انسانها عوامل مختلفی همچون: جامعه، حکومت، مدارس، معلمان، عالمان دینی، خانواده و غیره موثر است. در این میان، نقش خانواده منحصر به فرد است زیرا نخستین کانون پرورش کودک بوده و در دوران حساس رشد، بیشترین اثرگذاری در کودک از سوی والدین محقق می‌شود. اندیشمندان و کارشناسان علوم تربیتی و روان‌شناسی، با عبارات مختلف به نقش اساسی والدین و محیط خانواده در رشد اخلاقی و شخصیتی کودکان اشاره کرده‌اند.^۱

وظیفه مندی والدین در تربیت فرزندان با رویکردهای مختلفی همچون عقلی، علمی و نقلی قابل

۱. علی احمد پناهی، احمدحسین شریفی، بایسته‌های اخلاقی همسران و نقش آن در تربیت فرزندان، ص ۱۲۲.

مطالعه است. رویکرد این پژوهش در بررسی مسئولیت والدین، فقهی است. فقه به عنوان یک رشته علمی، در صدد تعیین وظایف مکلفان با بهره‌گیری از منابع اسلامی است. قلمرو مطالعات فقهی بسیار گسترده بوده و همه ابعاد فردی و اجتماعی زندگی انسان را در بر می‌گیرد. تربیت فرزند نیز به عنوان یک عرصه مهم و اثرگذار در زندگی فردی و اجتماعی، نمی‌تواند از حیثه مطالعات فقهی خارج باشد و فقیه رسالت خطیری در پاسخ‌گویی به مسائل تربیتی دارد.

به جهت گستردگی ابعاد وجودی انسان، تربیت نیز دارای ساحت‌های گوناگونی بوده و تربیت شایسته و بایسته تربیتی است که همه ابعاد وجودی انسان را در برگیرد. لذا فقیه تربیتی برای آنکه بتواند در تعیین وظایف تربیتی والدین نسبت به فرزندان، به صورت دقیق تری پژوهش نماید، لازم است هر ساحت تربیتی را به صورت جداگانه و با نگاه تخصصی به آن ساحت، بررسی و مطالعه نماید. لذا امروزه یکی از رویکردهای پژوهشی جذاب در حوزه فقه تربیتی، رویکرد ساحت محور است.

در بین ساحت‌های تربیتی، ساحت تربیت عاطفی به جهت نقش ویژه آن در سلامت روان افراد و نیز در ساحت‌های تربیتی دیگر همچون ساحت اخلاقی، عقلانی و اجتماعی^۱، از اهمیت خاصی برای پژوهش برخوردار است. با وجود این، پژوهش‌های کافی به ویژه با رویکرد فقهی در این ساحت، انجام نشده است. لذا برای نگارنده، این سوال اساسی و مهم مطرح است که: «وظایف والدین در تربیت عاطفی فرزندان از منظر فقه اسلامی چیست؟»

شناخت موضوع نقش مهمی در تشخیص حکم فقهی دارد. لذا لازم است ساحت تربیت عاطفی و نیز ویژگی‌ها و نیازهای روحی کودکان و نوجوانان در دوره‌های سنی مطالعه شود. در تعابیر روایات، سه دوره هفت ساله مطرح شده که در این پژوهش محور بررسی خواهد بود.

قلمرو موضوع این پژوهش، از نظر زمانی و مکانی و نیز جنسیت متربیان، محدودیتی ندارد؛ زیرا فقه

۱. علی شریعتمداری، روان‌شناسی تربیتی، ص ۹۵.

تربیتی به عنوان زیرمجموعه علم فقه، رسالت تعیین وظایف مکلفان را در تمامی زمانها و مکانها به عهده دارد. البته یک نکته در اینجا قابل توجه هست که با توجه به تمرکز روایات بر بحث محبت‌ورزی و نیز برجسته بودن این مصداق از تربیت عاطفی از نظر عرفی و تربیتی، در این رساله بحث محبت بیشتر مورد توجه قرار گرفته است.

با توجه به آنکه مهمترین منبع فقیه برای استنباط احکام، قرآن و سنت است، لذا در رویکرد فقه تربیتی نیز اصل و اساس همان قرآن و سنت است و البته برای تعیین دقیق موضوعات و مصادیق، استفاده از تجربه‌های علمی مفید و گاهی ضروری خواهد بود. عقل هم در شرایط و مواردی می‌تواند دلیل و حجت برای فقیه قرار گیرد که موارد آن در علم اصول فقه مشخص شده است.

بنابراین به صورت مشخص در این پژوهش با استفاده از منابع فقه، و با روش استنباطی و نیز با شناخت دقیق موضوعات و مصادیق به کمک علوم تجربی، در صدد تعیین وظایف والدین در عرصه تربیت عاطفی فرزندان هستیم. تذکر این نکته هم لازم است که وظیفه در اینجا اعم از وظیفه الزامی و غیر الزامی است بنابراین شامل وظیفه استحبابی نیز می‌شود.

۱-۲) سؤالاتی پژوهش

سؤال اصلی

وظایف والدین در زمینه تربیت عاطفی فرزندان خویش از منظر فقه اسلامی چیست؟

سؤالات فرعی:

۱. اهداف، مبانی، عوامل و موانع تربیت عاطفی چیست؟
۲. دیدگاه فقه اسلامی درباره اصل وظیفه مندی والدین در تربیت عاطفی فرزند چیست؟
۳. وظایف والدین در تربیت عاطفی فرزندان، مشترک بین همه دوره‌ها از نظر فقه اسلامی

چیست؟

۴. وظایف والدین در تربیت عاطفی فرزندان، در هفت سال اول از نظر فقه اسلامی چیست؟
۵. وظایف والدین در تربیت عاطفی فرزندان، در هفت سال دوم از نظر فقه اسلامی چیست؟
۶. وظایف والدین در تربیت عاطفی فرزندان، در هفت سال سوم از نظر فقه اسلامی چیست؟

۱-۳) روش پژوهش

با توجه به اینکه فقه تربیتی به عنوان شاخه‌ای از فقه است و هدف آن، تمرکز بر حیطه‌ای از موضوعات مربوط به افعال مکلفین به صورت تخصصی و موضوع شناسی دقیق در مقوله تربیت و اصطیاد احکام فقهی و شرعی آن است؛ لذا روش تحقیق در این شاخه فقهی همانند همان روش پژوهش در سایر مباحث فقهی می‌باشد.

در متدولوژی فقهی و استنباط احکام، ابتدا باید موضوع مورد بررسی به خوبی شناخته شود و جایگاه آن در هندسه کلی موضوعات مختلف فقهی مشخص گردد؛ با درک جایگاه مناسب موضوع در بین ابواب مختلف فقهی است که می‌توان از منابع فقهی یعنی آیات و روایات، دلیل مناسب را شناسایی کرد. به همت فقهای گذشته، در بسیاری از موضوعات فقهی، ابواب مناسب آن مشخص شده است. اما در موضوعات تربیتی، به دلیل عدم اختصاص بایی مشخص در کتب فقهی رایج به این مقوله، کار بسی دشوار و پیچیده خواهد بود.

با شناخت باب مناسب برای مساله فقهی و با مراجعه به پیشینه آن در کلمات فقها و ادله‌ای که آنان برای این مساله یا موضوع مطرح نموده اند، می‌توان تا حدودی دامنه منابعی را که باید بیشتر به آنها عنایت داشت شناسایی نمود. البته این بدین معنا نیست که هر آنچه فقها و اندیشمندان به عنوان دلیل پذیرفته اند از نظر محقق تمام بوده و به اصطلاح اصولی حجت باشد؛ بلکه این خود پژوهشگر است که با توجه به مبانی خویش در اصول و رجال و سایر مقدمات اجتهاد، دلایلیت آن دلیل مطرح شده را باید ارزیابی نماید. اگر در موردی ادله آنان از نظر وی تمام باشد، حکمی متناسب با آن ادله از سوی این

محقق بیان و استنباط می‌گردد. و چنانچه ادله پذیرفته شده پیشینیان از نظر وی دارای اشکال باشد، باید با یک نگاه ویژه به بررسی بیشتر در آیات و روایاتی پردازد که احتمال تشخیص حکم مساله از آنها وجود دارد.

تذکر این نکته خالی از لطف نیست که دسترسی به دلیل خاص در برخی مسائل و موضوعات فقهی از جمله در مجموعه‌ای از مسائل تربیتی، امکان پذیر نیست. در موضوعات غیر عبادی یا به عبارت دیگر در ابواب معاملات، امکان دسترسی به دلیل خاص، در بسیاری موارد وجود ندارد. در مواردی که حکم مسأله به صورت مستقیم از آیات و روایات میسر نیست، چاره‌ای جز مراجعه به عمومات و به دست آوردن حکم مسأله از طریق آنها نیست. شناسایی دلیل عامی که با موضوع مورد پژوهش تناسب داشته باشد، نیازمند تسلط بر عمومات مختلف است. در این مقوله نیز کاوشهای اندیشمندان و فقهای سابق راهگشا خواهد بود. پس از دسترسی به دلیل عام یا مطلق درباره مسأله، تحصیل حکم آن با ساز و کار اجتهادی امکان پذیر خواهد بود. در پاره‌ای موضوعات ممکن است ادله عام درباره آنها یافت نشود که باید در این موارد به ادله‌ای همچون اجماع، عقل، سیره متشرعه یا عقلا رجوع نمود. و در صورت فقدان دلیل لفظی و لبی، استنباط حکم موضوع مورد نظر و وظیفه عملی مکلف از طریق اصول عملیه امکان پذیر خواهد بود.

در این پژوهش نیز ساز و کار مذکور باید دنبال شود زیرا هدف این پژوهش به دست آوردن وظایف والدین از نظر فقهی در حیطه تربیت عاطفی است. بنابراین ابتدا باید با تحلیل و تعیین دقیق موضوع یعنی تربیت عاطفی از منظر کارشناسان، ابعاد مختلف موضوع را شناسایی نمود و سپس با مراجعه به ادله خاص و عام از آیات و روایات حکم را استنباط نمود. و در صورت عدم موفقیت از این طریق، از ادله‌ای دیگر همچون اجماع، عقل و سیره متشرعه یا عقلا مدد جست. و در نهایت اگر نتیجه‌ای حاصل نشد چاره‌ای جز رجوع به اصول عملیه نخواهد بود.

موضوعات تربیتی به ویژه در ساحت تربیت عاطفی به دلیل عنایت کمتر فقهاء به آن، کمتر در کتب